

U SPOMEN JURJU ŠIŽGORIĆU POVODOM PETSTOTE
OBLJETNICE NJEGOVA DJELA
»O SMJEŠTAJU ILIRIJE I O GRADU ŠIBENIKU«

MAJA KOŽIĆ
Školska knjiga
41000 Zagreb
Masarykova 28

UDK 39(092)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 8. XII. 1987.
Prihvaćeno 29. XII. 1987.

Ovaj je tekst posvećen hrvatskome humanistu Jurju Šižgoriću Šibenčaninu i njegovoj ulozi u razvitku etnološke misli u Hrvata. Šižgorić je prvi skupljač i prevodilac na latinski jezik naših narodnih poslovice, no ta se njegova zbirka izgubila. U traktatu »O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku« iz 1487. god. zaokuplja ga problem etnogeneze naroda koji nastavaju nekadašnju Iliriju i pri tom pokazuje izvanredno poznavanje klasičnih pisaca, povijesti i geografije. Djelo je od izuzetne etnološke važnosti i vrijednosti jer donosi i opise nekih običaja šibenskoga puka. Taj traktat, kao i Šižgorićeve elegije, prožet je autorovim iskrenim patriotizmom i brigom za domovinu koju ugrožavaju turska prodiranja. Njegove su elegije vjerojatno najdirljiviji i najdramatičniji apel Evropi XV st. upućen iz naših krajeva.

Šibenčanin Juraj Šižgorić nije u starijoj hrvatskoj književnosti prisutan samo po svojem pjesničkom djelu. Bio je on pravi predstavnik visoko obrazovanoga humanističkog sloja naših ljudi koji su osim njegovanja klasične baštine u poeziji pokazivali i znatno zanimanje za druga područja duhovne djelatnosti, osobito za povijest i geografiju. A tu već naziremo one interese koji dovode do etnološkog razmišljanja.

Taj istaknuti hrvatski latinist, koji s ponosom naglašava svoje podrijetlo i sâm sebe naziva »Sibenicensis Dalmata«, rođen je u Šibeniku oko 1420. godine u plemićkoj obitelji. Preci Šižgorića »doseliše se s obližnjeg područja nekadašnje lučke županije u Skradin, pa odatle Radonja Šižgorić dođe u Šibenik 1369.«¹⁾ gdje je obitelj stekla plemstvo. Juraj je bio Radonjin unuk. Dobio je vrhunsko humanističko obrazovanje, postao je doktor prava (kanonskoga i svjetovnog), kanonik i generalni vikar šibenskoga biskupa u čije je ime preko dvadeset godina upravljao šibenskom biskupijom.

Istraživači hrvatske književne baštine pretpostavljaju da su djela, koja se danas potvrđeno pripisuju Šižgoriću, tek dio njegova opusa, dok je ostatak, nepoznat po opsegu, izgubljen. Za hrvatsku etnološku znanost najveći je gubitak nestanak njegove zbirke narodnih poslovice (Dicteria illyrica) koju je u suradnji s Jakovom Naplavčićem skupio i preveo na latinski da bi je učinio dostupnom obrazovanom sloju Europe. No unatoč neprocjenjivome gubitku ostaje činjenica da je Šižgorić »i prvi sakupljač naših narodnih poslovice i prvi

1) J. Šižgorić Šibenčanin: O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku, Povremena izdanja Muzeja grada Šibenika, svezak 8, Šibenik 1981. str. 103.

njihov prevodilac na latinski jezik.«²⁾ i ^{2a)} Premda je šteta gubitka velika, ostalo je zabilježeno osobno mišljenje Šižgorića o poslovičkom blagu njegova naroda. Prema njegovim vlastitim riječima: »oštroumniji od njih ne čine mi se naime ni Solonovi zakoni, ni izreke Nume Pompilija, ni sami Pitagorini propisi.«³⁾

Djelo koje je od izuzetne važnosti za izučavanje početaka etnološkoga razmišljanja u Hrvata jest Šižgorićev zemljopisno-kulturno-povijesni traktat »O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku« (*De situ Illyriae et civitate Sibenici*) koje je napisao 1487. godine.⁴⁾ Nastalo je, dakle, prije punih pet stotina godina.

U tom djelcu (opseg mu je svega dvadesetak stranica) Šižgorić nastoji objasniti etnogenezu svojega naroda i povijest rodnoga grada. Čini to u ozračju XV. stoljeća — a drukčije, dakako, nije ni mogao — koristeći klasične izvore (Plinija, Strabona, Apijana i dr.). Želja mu je da svoje stečeno znanje izloži na jednostavan i pristupačan način, tako da bude svakome razumljiv, tj. »da bi na temelju mojeg izlaganja nejasno postalo jasno i nepoznato dovoljno poznato.«⁵⁾ Unatoč visokome humanističkom obrazovanju, u posveti upućenoj šibenskom knezu Antoniju Calbi koristi se izrekom Perzija pa i on samoga sebe naziva poluseljakom (semipaganus) aludirajući na svoje seljačke korijene kojih se, očito, nije stidio. Šižgorićevo je djelo prožeto dubokim osjećajem pripadnosti »ilirskom« narodu i gradu Šibeniku. Nadahnut Vergilijem izriče to stihovima:

*»Kako sam, eto, dužnik domovine, opisah
očinsku zemlju i ljupke njive.«⁶⁾*

Šižgorić je svoje djelo raščlanio u 17 poglavlja od kojih su neka osobito važan prilog proučavanju razvoja etnološke misli u Hrvata.

Prva četiri poglavlja posvetio je postanku imena zemlje Ilirije, njezinim stanovnicima i granicama zemlje. U skladu s humanističkim obrascem Šižgorić svojoj domovini želi pripisati duboku starinu, pa je ime zemlje i naroda potražio u klasičnim legendama. Po njima je, pak, ime zemlji dao Ilirij, jedan od sinova mitološkoga kiklopa Polifema i majke Galateje. U toj zemlji Iliriji živjelo je mnogo različitih naroda, ali sve ih je povezivao isti jezik — ilirski.

2) o.c. str. 105.

2a) Novija istraživanja starije hrvatske književnosti osporavaju tvrdnju da je Šižgorić prvi skupljač i prevoditelj naših narodnih poslovice jer je Dubrovčanin Benedikt Kotruljević u svoje djelo »Della mercatura e del mercante perfetto«, pisano talijanskim jezikom, pored nekih latinskih uvrstio i niz naših narodnih poslovice koje je preveo na talijanski jezik. Djelo je završeno 1458. godine a tiskano tek 1573. godine u Mlecima, dakle mnogo godina poslije Šižgorićeve smrti. O tim podacima vidjeti: Josip Kekez, *Poslovice i njima srodni oblici*, Zavod za znanost o književnosti, Zagreb 1984. godine, str. 32—33.

3) o.c. str. 55.

4) Premda je M. Šrepel prijepis toga djela objavio 1899. u Građi za povijest književnosti hrvatske (knj. 2. Zgb. JAZU), tek je 1981. tiskan novi prijepis i prijepovod V. Gortana s priloženim faksimilom autorova rukopisa u izdanju Muzeja grada Šibenika. Tim se izdanjem mi služimo.

5) o.c. str. 15.

6) o.c. str. 15.

Služeći se autoritetom Apijana, Kalimaha i Plinija, Šižgorić je poimence nabrojio te narode. Bili su to Panonci, Himani, Enheleji, Bulini, Peuceciji, Sereti, Sirapili, Jasi, Andizeti, Kolapijani, Breuci, Noričani, Atintani, Ardijejci, Reciji, Plereji, Japodi, Salazaji, Segestani, Daiziji, Dačani, Geti ili Goti pa Boji, Histri, Liburni, Kureti i Dalmati. A do Crnoga mora dopiru teritoriji naroda Mižana, Tribala i Pruza. Svi su oni činili cjelinu kojoj je zajedničko ime Ilirik ili Ilirija. Takva je bila slika Ilirije u davnoj prošlosti. Kakve su njezine granice u XV. st. kazuje Šižgorić riječima: »No, kako sada pouzdano znam, Ilirija sa sjeverne strane ima Ugarsku, sa zapada Furlaniju, s istoka obalu Crnoga mora, a s juga Makedoniju.«⁷⁾

Peto poglavlje posvećuje Šižgorić slavnim ljudima ilirskoga podrijetla. Sa žaljenjem utvrđuje da im je broj nevelik, ali je zato ipak njihova uloga u svjetskoj povijesti znatna. Spominje cara Dioklecijana, papu Gaja, koji je čak i dio svečane obredne odjeće nazivao »dalmatikom« po svojem zavičaju, dok je najpoznatiji od svih Sv. Jeronim kojega Talijani pokušavaju »oduzeti Ilirima smatrajući, s obzirom na neglasovitost njihovih sadašnjih naroda, da dalmatinski trn nije mogao uroditi takvom prekrasnom ružom.«⁸⁾

U šestome poglavlju koje nosi naslov »O smještaju Dalmacije« iscrpljuju se podaci o povijesti cjelokupne Ilirije i Šižgorić pažnju usmjerava na »najugledniju« ilirsku pokrajinu, na svoju rodnu Dalmaciju. Njezino ime, prema Pliniju i Apijanu, izvodi iz imena grada Delminija. To je poglavlje važno zbog toga što se u njemu spominju sjeverni susjedi Dalmacije, Kureti i zemlja Kurecija »koja se danas naziva Hrvatska.«⁹⁾ Tu se i opet susrećemo s domišljanjima pjesnika Lukana o Kuretima koja su u svojim djelima, u svezi s etnologezom Hrvata, već prije Šižgorića spominjali i Pop Dukljan i Toma Arčđakon.

U sedmome poglavlju »O srčanosti Dalmata« riječ je o ponositoj srčanosti i ratobornosti stanovnika Dalmacije vičnih ratovanju i pobjeđivanju. Tu su njihovu osobinu zapazili i zabilježili mnogi klasični pisci na koje se Šižgorić oslanja. Spomen Geta ili Gota, sjajnih ratnika »autohtonoga ilirskog podrijetla« pokazuje da je ta stara zabluda o identitetu Geta (Donjodunavskih) i Gota koji u te krajeve dolaze s istoka prisutna još i u XV. stoljeću pa je Šižgorić, vjerujući autoritetu svojih klasičnih uzora, i sâm navodi.

Samo je pet dalmatinskih gradova Šižgorić smatrao vrijednima da ih poimence uvrsti u svoj traktat. Premda Strabon tvrdi da ih je nekada bilo pedeset, Šižgorić u osmome poglavlju »O dalmatinskim gradovima« spominje samo pet. To su Dubrovnik, Solin, Split, Trogir i, dakako, njegov Šibenik. O svakome od njih donosi neke podatke iz klasičnih vrela i pokušava im utvrditi podrijetlo imenâ.

Postanku imena grada Šibenika posvetio je cijelo deveto poglavlje »O imenu 'Šibenik'«. Navodi da se u Ptolomeja i u drugih starih pisaca grad na-

7) o.c. str. 21.

8) o.c. str. 25.

9) o.c. str. 25.

ziva Siccum (suhu mjesto, jer u gradu »nema vrela žive vode«¹⁰⁾ ali ga mlađi pisci nazivaju pučkim imenom Šibenik. U jednoj od svojih pjesama izriče to stihovima: »Siccum ga nazvaše stari, a Šibenik kasnije mlađi; odavde Skradin mu grad, odanle Trogir je znaj.«^{10a)}

Ime »Šibenik« pokušava objasniti time što je grad nekada »bio ograđen šibljem«¹¹⁾. Navodi također i ime Sinotium, ali, kako sâm kaže, ne slaže se s njime. Plinijevu vijest o »Vinum Sibeniticum« dovodi u svezu sa svojim za- vičajem »jer su u starini naše polje i otoci većma obilovali vinogradima, kako se jasno vidi po tragovima i hrpama kamenja od suhomedja.«¹²⁾

Deseto i jedanaesto poglavlje pokazuju izvrsno Šižgoričevo poznavanje okolice Šibenika i njegovih graničnih područja. Posebnu pažnju posvećuje plodnome Šibenskom polju koje i danas hrani grad. Klasični izvori, kojima dopunjuje svoje znanje, spominju antičke lokalitete u polju, čiji su ostaci još u Šižgoričevo vrijeme vidljivi. Spominje Donje polje s ostacima noričkog grada pokraj crkve Sv. Lovre, pa Gornje polje, Najgornje i Hiličko polje prema Trogiru s rtom Hilis koji, kaže, zovu i Diomedov rt. (Najnovija su arheološka iskopavanja otkrila, a to Šižgorić dakako nije mogao znati, nekoliko važnih starohrvatskih nekropola u Šibenskome polju.) Podaci o Šibenskom arhipelagu pokazuju da je Šižgorić dobro poznao otoke i njihovu gospodarsku važnost za grad. Zanimljiv je opis otočne flore i spomen obilja ribâ. Njegova humanistička sklonost za pronalaženjem i utvrđivanjem antičke prošlosti na domaćem tlu nailazi tu na bogate podatke. Na Murteru (Mortarium ili, kako Šižgorić misli da se zvao, Mentorium) ima tragova antičkoga grada i predmeta materijalne kulture; na Žirju, bogatome lukama, ribom, vinom i šumom nalaze se također ostaci antičkoga grada, dok je otok Prvić, ladanjsko bora- vište šibenskih plemića, pružao azil u vrijeme kad je u gradu harala kuga. Prirodnim bogatstvima i starinama odlikuje se i Zlarin, koji također ulazi u sklop šibenskoga arhipelaga.

Trinaesto poglavlje traktata, nazvano »O mjestima uz Šibenik«, sadrži neke etnološki relevantne podatke. Iz njega saznajemo koje su se pučke igre s elementima natjecanja u vještini održavale u Šibeniku u XV. stoljeću. Na poljani pored gradskih vrata (mjesto koje i danas nosi naziv Poljana) održa- vala su se natjecanja u gađanju kopljem, konjskim utrka, loptanju i ga- đanju u cilj strijelama. Za žaljenje je što nam Šižgorić ne daje detaljnije opise tih igara.

Od ostalih lokaliteta u neposrednoj okolici grada spominje, između osta- loga, brdo nad gradom s kapelicom Sv. Ivana Krstitelja te ružičasti izvor u luci s crkvom Sv. Nedjelje nad njime, koja je podignuta »u vrijeme kad su Iliri protjerali iz svog kraja obijesne Grčice«.¹³⁾ Spominjanje tijeka i ušća rijeke Krke i Prukljanskoga jezera pruža Šižgoriću mogućnost da imenuje brojne vrste ribâ koje u njima žive, a to, usputno, pokazuje njegovo vlastito vrsno poznavanje morske faune ali i razvijenost ribarstva u Šibeniku u XV.

10) o.c. str. 35.
10a) o.c. str. 35.

11) o.c. str. 35.

12) o.c. str. 35.

13) o.c. str. 45.

stoljeću. Poimence navodi zubace, tunj, ciple, salpe, škrpine, trlje, lubine, glamoče, komarče, pagare, skuše, lignje, girice i špare. Tu, kaže, ima i oštriga, ali i dupina i tuljana (?). »Ponekad se tu pokažu i neobična morska čudovišta, nikad prije viđena.«¹⁴⁾

U četrnaestome poglavlju, nazvanom »O mjestima unutar šibenskih zidina«, Šižgorić opisuje značajnije građevine grada. Tu su, pored gradskih vrata, utvrde, biskupskoga i kneževa dvora, spomenuti još i katedrala Sv. Jakova, samostan i palače »građana plemića«. Visokoobrazovani autor traktata nije mogao da ne spomene i svoje sugrađane koji »su se proslavili učenošću u teologiji, filozofiji, pjesništvu, govorništvu, crkvenom i carskom pravu«¹⁵⁾ čijim se umovima divila i »sama Italija«.¹⁶⁾

Iz petnaestoga poglavlja »O glavnim šibenskim blagdanima« saznajemo koji su se crkveni godovi slavili u Šibeniku. Tu su Trojstvo, blagdan koji se slavio osam dana poslije Duhova, a tada se »obližnji svijet skuplja u Šibeniku«¹⁶⁾, što očito znači da se na taj dan održavalo i proštenje. Slijedi blagdan Sv. Mihovila (29. rujna), zaštitnika grada, kada »svi obrtnici i čitavo plemstvo donose voštanice i daruju ih u čast tog blagdana.«¹⁷⁾ Tu je još i blagdan Sv. Jakova (25. srpnja), patrona šibenske katedrale.

Šesnaesto poglavlje »O stanju u Šibeniku« govori pohvalno o mletačkoj vladavini u gradu. Ne bi valjalo da nas zavara Šižgorićeva odanost mletačkoj upravi niti smijemo Šižgorićeve uglađene stihove pohvale mletačkome lavu shvatiti doslovno. Taj kićeni stil hvalospjeva samo je manira i ustupak političkom momentu — to je lukavstvo koje su naši ljudi naučili kroz životnu stvarnost, to je prilagodba mudrih, koji su, jedino zahvaljujući takvome stavu, mogli opstati i boriti se za svoje. Mletačka je lukavost i njih naučila lukavosti.

Završno, sedamnaesto poglavlje »O nekim šibenskim običajima« najvažnije je za etnološko razmatranje Šižgorićeva traktata. U njemu je riječ o nekim starim, tradicijskim običajima stanovnika toga najstarijeg hrvatskog grada na Jadranu. Premda Šižgorić opisuje običaje građana i pučana, u njima prepoznajemo narodne običaje koje je hrvatski živalj grada i njegove okolice očuvao i za vrijeme tuđe dominacije.

Kad Šižgorić govori da su građani Šibenika neke običaje usvojili »od susjeda«, očito ima na umu seljačko stanovništvo okolice, stalež iz kojega se, na koncu, regrutirao i pučki sloj šibenskih stanovnika. Taj je tekst istodobno i potvrda o zbirci »ilirskih« poslovia koje je Šižgorić »iz domaćeg jezika« preveo na latinski. Visoko mišljenje koje izriče o njihovoj etičkoj vrijednosti citirali smo već u početku¹⁸⁾. Sâm je Šižgorić zadivljen naricanjima narikača koje svojim pjesmama na sprovodima »diraju i potiču na plač i ljude tvrda srca«¹⁹⁾. Smatra ih dirljivijima od tužbalica ucviljenih antičkih majki.

14) o.c. str. 45.

15) o.c. str. 47.

16) o.c. str. 49.

17) o.c. str. 51.

18) v. bilješku 3

19) o.c. str. 55.

Oskudan je, na žalost, Šižgoričev spomen svatovskih pjesama i plesova, ali je zato zanimljivo kako ih autor traktata uspoređuje s klasičnim uzorima zaključujući ipak da takve pjesme »nismo čuli da je pjevao ni Katul ni Klaudijan«. ²⁰⁾

Kad Šižgorić spominje ljubavne pjesme što ih mladež pjeva noću, nismo sigurni je li zadivljen njihovom lirikom ili je zbunjen erotikom koja iz njih zrači, jer, prema njegovim riječima one su takve »kakve bi jedva spjevao uglađeni Tibul ili nježni Propercije ili razbludni Likoridin Gal ili Sapfa s Lesbosa«. ²¹⁾

Da je Šižgorić pomno promatrao puk pri svakodnevnim poslovima, dokazuje i spomen pjesama pri radu: »I vrteći kamen za tješćenje maslina, naizmjenice improviziraju pastirske pjesme (ekloge)«. ²²⁾ Zašto je Šižgorić pjesme uz rad poistovjetio s pastirskima, ostaje nam zagonetkom.

Pri opisu plesa, gdje mladi ljudi »prema ritmu pjesme topću nogama«, Šižgorić navodi riječi svojega suvremenika talijanskog teologa Marzija Galeottija (1442—1494) koji u djelu »O čovjeku« kaže: »Kod Slavena je sada uobičajen onaj način iz antike. Kad se naime plešući zaustave svi u isti čas udaraju nogom o zemlju.« A nešto dalje navodi Horacijeve riječi o slavenskim plesovima: »Nogom izmjence lupkaju o zemlju.« ²³⁾

U svezi s citatom Galeottija valja spomenuti da se Šižgorić ne slaže s njegovim mišljenjem jer Galeotti Ilire naziva Slavenima, a Šižgorić se čudi kako se oni mogu zvati tako »kad se Posavci u Iliriku imaju nazvati Savinci« (?) pa su po tome samo oni Slovinci, Slaveni. Giorgiu Meruli, talijanskome humanistu (1430—1494), koji je, nezadovoljan uporabom imena Slaveni i tvrdnjom o njihovoj rasprostranjenosti u nekadašnjem Iliriku taj isti Galeotti odgovara: »Nazivaš me smiješnim što sam mjesto Dalmata ili Liburna kazao Slaveni. Smijem se i vječno ću se smijati tvojoj tuposti. Ti ne znaš, Giorgio, da su Slaveni došli iz Skitije i zaposjeli ova mjesta«. ²⁴⁾ Sâm se Šižgorić i opet ne slaže s mišljenjem Galeottija. Ta nam polemika otkriva da je etnogeneza Slavena zaokupljala vrhunske humanističke umove onoga vremena i da je Galeotti za svojega boravka na dvoru Matije Korvina stekao drukčije znanje o postanku suvremenih naroda nego Šižgorić.

Traktat završava spomenom božićnih svatkovina, koje Šižgorić donekle uspoređuje s rimskim Saturnalijama ali bez »poganskih zabluda«. On, dakle, u njima ne vidi drukčije običaje od ilirskih, ili barem rimskih. Kao osobito značajnu pojavu navodi međusobno čestitanje i uzajamno cjelivanje kojima se potvrđuje kršćanski duh blagdana, »vrijeme mira« i rođenje tvorca mira. Starost običaja, njegov značaj i slojevitost, mimo kršćanskih sadržaja, Šižgorić ne istražuje niti uzima u obzir.

20) o.c. str. 55.

21) o.c. str. 55.

22) o.c. str. 55.

23) o.c. str. 55.

24) o.c. str. 57.

* * *

Pored traktata »O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku« osobito su vrijedne Šižgoričeve elegije koje Marko Marulić smatra sličnima djelima najboljih rimskih pjesnika elegija.²⁵⁾ U njima se osobito jasno pokazuje njegova duboka vezanost za rodni kraj i zanimanje za sudbinu šire domovine. Šižgorić, doduše, u duhu vremena u kojem je živio traži njezine korijene u klasičnoj baštini — a tamo i jest njegova duhovna domovina; on je prvi naš humanistički pisac koji je osjetio i zabilježio specifičnosti kulture onoga sloja što ga nazivamo »narod«. Njegovo istančano zapažanje podloga je na kojoj će se, mnogo vremena poslije, razviti i oblikovati znanstveno istraživanje. Nemali je Šižgorićev prinos onom velikom pokretu XIX. stoljeća koji je potakao istraživanje narodnoga života i običaja. Pa, ako su osjećaj rodoljublja, svijest o pripadnosti nekome narodu i o specifičnosti njegove kulture bili tako značajni da se iz njih mogla razviti jedna znanstvena disciplina, morali bismo zaista biti zahvalni Šižgoriću koji je pred punih pet stotina godina smatrao vrijednim da promatra i zabilježi osobitosti života i običaja šibenskoga puka i seljačkog življa okolice grada.

U humanističko je doba antika svojom superiornom kulturnom baštinom nametala želju za identifikacijom, ali je specifičnost narodnoga, seljačkog sloja svojim drukčijim vrednotama izazvala rijetke i osjetljive umove toga vremena da se tim drukčijim kulturnim sadržajima ozbiljno pozabave. Šižgorić je profinjenošću pjesnika osjetio bogatstvo raznolikosti i punu vrijednost kulture »ilirskoga« naroda. Pa čak kad je uspoređivao, kao što je to činio s narodnim poslovicama, njegova je prosudba bila neosporno objektivna i povoljna za potonji. Nije li, konačno, i on sâm bio »semipaganus«, pa tako i dionik te kulture?

Među prekrasnim Šižgorićevim elegijama za nas je osobito zanimljiva »Elegija o pustošenju šibenskoga polja«. U njoj, kao i u »Elegiji o smrti dvojice braće«, pjeva o tragičnom vremenu turskih prodiranja u hrvatske zemlje i njihovu opsjedanju grada Šibenika. Pjesnik se, zabrinut za sudbinu rodnoga grada i domovine, poslužio sebi najprimjerenijim sredstvom, a to je elegija, da izrazi svoj strah i zabrinutost od neprijatelja, da izrazi tugu nad ugroženim domom, nad nasiljem što ga Turci vrše u šibenskoj okolici, da se divi junaštvu »prekrasne mladeži« koja je »hrabreno nosila mače i štite, boreći za svoj se dom i zavičaj braneći svoj«. Cijela je prva elegija tužbalica nad stradanjem domaćega seljačkog stanovništva, nad rušenjem i sažiganjem njihovih domova, nad uništavanjem mladoga žita koje tek niče »tekar proklasalim vlačem«, nad spaljenim maslinicima, nad odvođenjem u ropstvo nevino stanovništva i nasiljem nad mladeži obaju spolova. Dubokodojmljiv je to pjesnički vapaj i zov za pomoć, koji je, pored Marulićeve »Molitve suprotiva Turkom«, vjerojatno najdirljiviji i najdramatičniji apel kršćanskoj Europi

25) Pet stoljeća hrvatske književnosti, Hrvatski latinisti I, str. 234, Matica hrvatska, Zora — Zagreb 1969.

XV. stoljeća upućen iz naših krajeva. Nije nikakva pjesnička manira niti gladak stih vrhunskoga humanističkog pjesnika kada se Šižgorić, u završenim stihovima »Elegije o pustošenju šibenskoga polja«, zaklinje:

*»Za te, o vjero mi sveta, za te, o mili moj dome,
život žrtvujem svoj, divlji što vreba ga rod.
Tebi se zaklinjem, za te svoje sad izlažem grudi,
pripravan za tebe mrijet, krvav i izranjen sav.«²⁶⁾*

Ante Šupuk, pisac pogovora prijevodu Šižgorićeva djela »O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku« kaže:

»Antika mu je (Šižgoriću) 'bijeg' od stvarnosti, ali ona mu je ujedno i nadahnuće za povratak stvarnosti. Antika mu je forma, a njegov život i život njegova naroda postaju mu sadržaj. Taj zanos za starinom omogućava mu mnogo veću širinu, prirodnost i životnost poetskog osjećanja.

Da nije upoznao ljepotu antike, ne bi mogao vidjeti ni spoznati ljepotu svoje narodne pjesme, običaja i poslovice.«²⁷⁾

LITERATURA

Juraj Šižgorić Šibenčanin: O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku, Povremena izdanja Muzeja grada Šibenika, Svezak 8, Šibenik, 1981.

Josip Kekez: Poslovice i njima srodni oblici, Zavod za znanost o književnosti, Zagreb, 1984.

Pet stoljeća hrvatske književnosti, Hrvatski latinisti I, Matica hrvatska — Zora, Zagreb, 1969.

TO THE MEMORY OF JURAJ ŠIŽGORIĆ AT THE 500th ANNIVERSARY OF HIS WORK

»ON THE LOCATION OF ILLYRIA AND ON THE CITY OF ŠIBENIK«

Summary

The article is dedicated to the Croatian humanist Juraj Šižgorić of Šibenik, revealing his role in the development of ethnological interest among the Croats. Šižgorić published the first collection of Croatian folk proverbs (having translated them into Latin), but it was lost during later centuries. In the tractate *On the Location of Illyria and On the City of Šibenik* from 1487, he was preoccupied with the ethnogenesis of the people who inhabited former Illyria, and showed great knowledge of classical writers, history and geography. The study is of interest also to ethnologists, since it contains the descriptions of some mores of the Šibenik's populace. Both the tractate and Šižgorić's elegies are permeated with honest patriotism and concern for his homeland which was at that time endangered by Turkish conquests. His elegies are perhaps the most dramatic and most touching call on Europe of the 15th century that came from our lands.

26) Pet stoljeća hrvatske književnosti, Hrvatski latinisti I, str. 142. Matica hrvatska — Zora, Zagreb, 1969.

27) J. Šižgorić Šibenčanin »O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku«, str. 116, Muzej grada Šibenika, svezak 8, Šibenik, 1981.